3. 1. 2020

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Musí být závěť v souladu s dobrými mravy?

Patrně v praxi nedoceněnou skutečností je, že i pořízení závěti je nutno poměřovat kriteriem dobrých mravů, i když se s ohledem na testamentární volnost zůstavitele, omezenou jen nároky nepominutelných dědiců, mnoho nejen laiků, ale i odborníci, jak o tom svědčí usnesení NS ČR sp. zn. 24 Cdo 4260/2018, ze dne 23. 8. 2019 a jím řešený případ, domnívají, že je pojmově vyloučeno, aby pořízení závěti bylo v rozporu s dobrými mravy.

I když v případě řešeném pod sp. zn. 24 Cdo 4260/2018 Nejvyšší soud shledal závěr odvolacího soudu o tom, že posuzovaná závěť není v rozporu s dobrými mravy, a tedy je platná, konstatoval, že závěr odvolacího soudu, že je pojmově vyloučeno, aby pořízení závěti bylo v rozporu s dobrými mravy, je chybný. Platná závěť musí splňovat i tuto obecnou náležitost platného právního úkonu, tedy že nesmí být v rozporu s dobrými mravy, a při posouzení platnosti závěti je tak nezbytné se zabývat také tím, zda neodporuje dobrým mravům ve smyslu ust. § 3 odst. 1 obč. zák., určil Nejvyšší soud ČR v usnesení sp. zn. 24 Cdo 4260/2018, ze dne 23. 8. 2019. - Vzhledem k tomu, že zůstavitel, o jehož závěť se jednalo, zemřel dne 13. 11. 2012 a při dědění se dle ust. § 3069 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník („o. z.“) použije právo platné v den smrti zůstavitele, byla aplikována právní úprava dle zrušeného občanského zákoníku („obč. zák.“) - zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů účinném do 31. 12. 2013.

Připomínáme definici dobrých mravů

Nejvyšší soud připomenul, že ust. § 3 odst. 1 obč. zák. patří k právním normám s relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou, tj. k právním normám, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem a které tak přenechávají soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností. Pro použití korektivu „dobré mravy“ zákon nestanoví, z jakých hledisek má soud vycházet; vymezení hypotézy právní normy tedy závisí v každém konkrétním případě na úvaze soudu. Soudní praxe v tomto směru vychází z názoru, že za dobré mravy je třeba pokládat soubor společenských, kulturních a mravních pravidel chování, který je vlastní obecně uznávaným vzájemným vztahům mezi lidmi a mravním principům společenského řádu a který v historickém vývoji osvědčil jistou neměnnost, vystihujíce podstatné historické tendence jsou sdíleny rozhodující částí společnosti, a mají povahu norem základních, který je konformní se závěrem obsaženým v nálezu Ústavního soudu ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97, který za dobré mravy považuje souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Rozhodnutí o tom, zda jsou splněny podmínky pro použití ust. § 3 odst. 1 obč. zák., je přitom třeba - vzhledem k výše uvedenému charakteru tohoto ustanovení jako právní normy s relativně neurčitou hypotézou - učinit vždy po „pečlivé úvaze“, v jejímž rámci musí být zváženy všechny rozhodné okolnosti případu.

Kdo z dědiců může být poškozen jednáním v rozporu s dobrými mravy

Dovolatel ve svém dovolání k NS namítal, že v případě předmětné závěti šlo o „šikanózní“ výkon práva zůstavitele pořídit o svém majetku pro případ smrti závětí, hlavně za účelem poškození či znevýhodnění m.j. bývalé manželky. NS vyhodnotil, že odvolatel zřejmě přehlíží, že bývalá manželka zůstavitele nepatřila do okruhu zákonných dědiců zůstavitele z titulu manželky zůstavitele, a tedy v samotném pořízení závěti, jíž ji zůstavitel nepovolal za svou dědičku, nelze spatřovat její poškození či znevýhodnění, a tedy že by se mělo jednat o pořízení příčící se dobrým mravům. – Z toho lze patrně dovozovat, že závětí lze zasáhnout v rozporu s dobrými mravy do práv a oprávněných zájmů dědiců ze zákona, a to nejen dědiců neopominutelným dle ust. § 479 obč. zák., dle nějž se nezletilým potomkům musí dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona. Pokud závěť tomu odporuje, je v této části neplatná, nedošlo-li k vydědění uvedených potomků.

Kdo může namítat rozpor závěti s dobrými mravy

Ke stejným závěrům můžeme dospět i na základě právní úpravy o. z., neboť podle jeho ust. § 547 platí, že právní jednání musí obsahem a účelem odpovídat dobrým mravům i zákonu. Úspěšně namítat neplatnost závěti by tedy patrně i podle aktuální právní úpravy mohl namítat zákonný dědic, zvláště dědic nepominutelný. - Pořízením pro případ smrti nelze podle ust. § 1492 o. z. zkrátit povinný díl nepominutelného dědice, který se práva na povinný díl nezřekl a nedošlo-li ani k vydědění. Pokud tomu pořízení pro případ smrti odporuje, náleží nepominutelnému dědici povinný díl. Nepominutelnými dědici jsou podle ust. § 1643 odst. 1 o. z. děti zůstavitele a nedědí-li, pak jsou jimi jejich potomci. Nepominutelnému dědici náleží z pozůstalosti podle ust. § 1642 o. z. povinný díl. Je-li nepominutelný dědic nezletilý, musí se mu podle ust. § 1643 odst. 2. o. z. dostat alespoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu. Je-li nepominutelný dědic zletilý, musí se mu dostat alespoň tolik, kolik činí čtvrtina jeho zákonného dědického podílu. – Typicky tak pro praxi přichází v úvahu námitka rozporu závěti s dobrými mravy ze strany jednoho z dětí zůstavitele (sourozenců), kterému zůstavitel bez vážného důvodu ponížil dědický podíl na minimum předepsané zákonem, zatímco jinému potomkovi nebo potomkům jeho podíl nebo podíly na úkor tohoto dědice navýšil. Dále pak s přihlédnutím ke shora probíranému usnesení NS ČR sp. zn. 24 Cdo 4260/2018, ze dne 23. 8. 2019, námitka rozporu závěti s dobrými mravy přichází v úvahu i ze strany kupř. zůstavitelovy manželky nebo manžela, který není nepominutelným dědicem, avšak spolu se zůstavitelovými dětmi v rámci dědické posloupnosti podle ust. § 1635 o. z. dědí v první třídě dědiců, jestliže zůstavitel závěť sestavil tak, aby manžel nedědil. Něco takového však v praxi jistě není neobvyklé, když zůstavitel odkáže v závěti potomkům více, než by jim náleželo při dědění podle zákonné dědické posloupnosti, a to na úkor manželky (manžela), nebo to, co by jinak připadlo manželce (manželovi) odkáže jiné osobě – např. milence (milenci).

Terezie Nývltová Vojáčková

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Judikatura: smluvní sjednání prekluzivní lhůty je obecně platné (FIDIC)
- Civilněprávní prostředky ochrany při koupi falzifikátu
- Novela zákona o pyrotechnice: likvidace profesionálů namísto zmírnění negativních vlivů
- Konec zákonné koncentrace řízení? Návrh Nejvyššího soudu před Ústavním soudem
- Soudní poplatky v řízení o rozvodu manželství a úpravy poměrů k nezletilému dítěti po tzv.

rozvodové novele
- Imise ve stavebním řízení aneb kde končí veřejný zájem a začíná soukromé právo?
- Užívání prostoru nad pozemkem třetí osobou
- Přístup k nemovitosti přes pozemek třetí osoby
- PŘEHLEDNĚ: Jak funguje předkládání plné moci? Postačí soudu jen její „fotokopie“? Aneb vývoj právní úpravy požadavků na plnou moc v našem právním systému.
- Využívání nástrojů umělé inteligence: proč je GDPR relevantní?
- Transfer Pricing: Na co si dát pozor s blížícím se koncem roku